

Čl.7

(Nedotknutelnost osoby a zákaz mučení)

Tomáš Langášek

Dogmatiku ochrany nedotknutelnosti osoby lze demonstrovat na příkladu plošné povinnosti podrobit se preventivnímu očkování, jež vyvolává značné kontroverze. Povinné očkování jakožto nedobrovolný zdravotní zákrok samozřejmě znamená zásah do tělesné a duševní integrity člověka (v režimu evropské Úmluvy do práva na respektování soukromého života zaručeného v čl. 8 odst. 1 Úmluvy - viz rozsudek Solomakhin proti Ukrajině). Základem zákonné očkovací povinnosti je § 46 odst. 1 zák. o ochraně veř. zdraví. K tématu se vyjádřily i nejvyšší soudní autority v ČR. Nejprve Nejvyšší správní soud vydal rozsudek 3 Ads 42/2010, v němž toliko z formálních důvodů (vymezení skutkové podstaty přestupku pouhou vyhláškou, nikoliv zákonem, tedy pro porušení výhrady zákona) zrušil správní rozhodnutí o uložení pokuty za přestupek spáchaný rodiči tím, že se nedostavili se svými nezletilými dětmi k očkování proti onemocnění uvedeným v prováděcí vyhlášce ([439/2000 Sb.](#)). Ústavní soud svou příležitost přispět do diskuse v nálezu [III. ÚS 449/06](#) nicméně využil způsobem vyvolávajícím, zejména co do metodologie, nemalé rozpaky. Kromě toho, že Ústavní soud otázku ústavnosti preventivního povinného očkování současně „zkoumal i nezkoumal“ a že připustil, že mu mezinárodní smlouva (zde Úmluva o lidských právech a biomedicině) může založit (anebo odepřít) možnost se nějakou otázkou vůbec zabývat (sic!), konstatoval, že v případě práva nebýt podroben jakémukoliv zákroku v oblasti péče o zdraví bez svého souhlasu jde o právo omezitelné, pokud je to nezbytné v demokratické společnosti (tzn. pokud omezení ob stojí v přísném testu proporcionality), současně však na straně druhé zcela odmítl test proporcionality aplikovat s tím, že jde o otázku (v tomto pořadí) „politickou a expert-ní“. Ústavní soud zde vůbec projevil nezvyklou míru deference vůči zákonodárci, a to s poukazem „na poměrně velký prostor pro politické uvážení - (margin of appreciation)“, který Úmluva o lidských právech a biomedicině skýtá; neuvědomil si, že koncept margin of appreciation je instrumentem mezinárodní smlouvy vůči opatřením států jako celků (včetně vnitrostátní moci soudní), vyjadřujícím respekt k jejich rozdílným přístupům, zejména absentuje-li identifikovatelný celoevropský konsensus na určité téma, nikoliv volným prostorem (toliko) pro úvahu vnitrostátního zákonodárce. Především však na tomto nálezu zarazí skutečnost, že jak účastníci řízení, tak především Ústavní soud sám, zcela přehlédli [čl. 7 odst. 1 Listiny](#). Jednu z okrajových poznámek stěžovatele při ústním jednání přitom Ústavní soud využil k tomu, aby překvapivě - namísto garance nedotknutelnosti osoby - vtáhl do hry právo svobodně projevovat náboženství a víru dle [čl. 16 Listiny](#), o něž stěžovateli vůbec nešlo (na což bylo poukázáno i v odlišném stanovisku), a aby konstatoval, že toto právo je omezitelné, „jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu - zdraví“ ([čl. 16 odst. 4 Listiny](#)). To mu umožnilo zcela převrátit optiku (racionalita očkování versus iracionalita domnělého náboženského postoje) a současně dospět k závěru o vzájemně se potvrzujících možnostech omezení základního práva podle [čl. 16 odst. 4 Listiny](#) a čl. 26 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a biomedicině („Žádná omezení nelze uplatnit - kromě těch, která stanoví zákon a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu - ochrany veřejného zdraví“).

Kdyby Ústavní soud na ústavní stížnost nahlížel prizmatem [čl. 7 odst. 1 Listiny](#), musel

by zvolit jinou metodu posouzení. Po zjištění, že nedobrovolné vpravení očkovací látky do těla člověka, jež vyvolává, resp. má vyvolat odezvu imunitního systému s dlouhodobými efekty, nepochybně je zásahem do tělesné integrity, a po ověření, zda plošná očkovací povinnost je stanovena zákonem v požadované kvalitě (srozumitelnost, určitost, dostupnost, včetně vymezení skutkové podstaty přestupku), by musel přistoupit k úvaze, jaká jiná základní práva, případně jaké ústavně chráněné statky (veřejná dobra) - při neexistenci možnosti omezit toto základní právo v případech předvídaných Listinou - přicházejí v úvahu pro jeho imanentní omezení; čl. 26 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně totiž nemůže být přímo použitelný i vzhledem k explicitnímu zpětnému odkazu v čl. 27 téže Úmluvy („širší ochrana“ - klauzule vyššího vnitrostátního standardu). V abstraktní poloze by mohl dospět ke stejnému závěru, tj. jako v kolizi stojící identifikovat základní právo na ochranu zdraví jiných osob, jež by mohly být ohroženy nemocí, proti níž má očkovací látka chránit (ve spojení s ním též ústavně garantovaný statek veřejného zdraví a hygieny, v kombinaci se sociální solidaritou), avšak poté by musel začít přesně vyvažovat s cílem optimalizovat konfliktní ústavně chráněné zájmy. Přitom by v abstraktní rovině hrálo roli, jaké méně omezující alternativy jsou k dispozici, zda jde (jen) o legem imperfectam, jež stanoví zákonnou preventivní očkovací povinnost takřikajíc z generálně preventivních důvodů (zákonná povinnost pro většinu adresátů jako nezpochybňovaná samozřejmost), doplněnou případně nejrůznějšími stimuly či benefity pro ty, kteří se očkování podrobí (např. plná úhrada očkování z veřejného zdravotního pojištění), anebo zda je s odmítnutím očkování spojena nějaká sankce či ztráta výhod. Nepochybně by nemohla obstát taková úprava plošné preventivní očkovací povinnosti, jež by umožnila přímo fyzické donucení v podobě vpravení očkovací látky do těla zpěčující se osoby (nejde totiž o případ nouze či nosiče infekčního onemocnění, ale toliko o preventivní opatření). Avšak i trestní, případně správní sankce by měla být toliko nejzazší možností, např. po vyčerpání povinných konzultací s odborníky či specializovanými orgány na úseku ochrany veřejného zdraví, nikoliv plošně uplatňovaným automatismem; i v případě zákonem uložené povinnosti podrobit se zákroku v oblasti péče o zdraví se totiž obecné pravidlo svobodného a informovaného souhlasu musí uplatnit alespoň jako princip, tj. k donucení lze přistoupit až tehdy, kdy byly vyčerpány všechny možnosti, jak dosáhnout kvalifikovaného svolení dané osoby (ultima ratio). V konkrétní rovině by pak musela být zvažována důvodnost odmítnutí podrobit se očkování [věrohodnost a závažnost důvodů pro odmítnutí očkování, zdravotní stav, osobní a rodinná anamnéza, příslušnost k rizikovým skupinám, případně i otázka uplatnění jiných základních práv (např. svobody svědomí či práva projevit svou víru ve smyslu nálezu [III. ÚS 449/06](#))] a bezprostřednost či naopak vzdálenost a míra rizika, jež z toho plyne pro jiné osoby (relevantní by bylo i posouzení, jaké riziko onemocnění hrozí osobám, jež proti němu preventivně naočkovány byly). Pochopitelně by bylo třeba zvažovat i to, před jakým onemocněním má očkování chránit, jak je vážné a jaké jsou jeho následky; přitom se může uplatnit i komparace očkovacích schémat v jiných vyspělých a srovnatelných zemích. To vše jsou nepochybně též otázky expertní, k jejichž objasnění si lze případně vyžádat odborná vyjádření, stanoviska nebo znalecké posudky, nelze však říci, že jde o otázky mimo kognici (Ústavního) soudu a že k jejich posouzení nemá (Ústavní) soud pravomoc. Jsou a budou to nakonec otázky právně politické. Nedospěje-li (Ústavní) soud k jednoznačnému závěru, měl by v pochybnostech upřednostnit základní právo (in favorem libertatis), zejména u vědomí, že jde o plošná opatření preventivního charakteru, nikoliv o případy nouze či záchrany života a bezprostředně hrozící poruchy zdraví. Zvažovat by mohl i stupeň proočkovánosti relevantní populace proti danému infekčnímu onemocnění, a zda tak hrozí bezprostřední a vážné riziko pro veřejné zdraví.